

Мурзакулова И.Ч.
Ж.Баласагын атындагы КУУ,

Мурзагулова И.Ч.
КНУ им.Ж.Баласагына

Murzakulova I.C.
Kyrgyz National University named after J.Balasagyn

БИЛИМ БЕРҮҮДӨ ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫН МААНИСИ ЖАНА ӨЗГӨЧӨЛУКТӨРҮ

ОСОБЕННОСТИ И ВАЖНОСТЬ ТЕХНОЛОГИИ В ОБУЧЕНИИ

FEATURES AND IMPORTANCE OF TECHNOLOGY IN TRAINING

Аннотация: билим берүү системасында анын ичинде ЖОЖдо, орто билим берүү мекемелеринде дагы эле болсо окутуунун жаңы стратегияларын, методдорун, ыкмаларын колдонуу тажрыйбалары өтө эле сейрек кездешет. Себеби окутууда массалык түрдө колдонулуп келе жаткан традициялык методдор басымдуулук кылууда. Бүгүнкү күндө окутуунун технологиясын өздөштүрүп, анын каражаттарын өзүнүн иш практикасында пайдалана билген мугалимдер өтө эле сейрек. Ошондуктан билим берүүдө окутуунун технологияларын, методдорун, ыкмаларын, кээ бир стратегияларын ушул макала аркылуу чечмелеп берүүнү сунуш кылдык.

Негизги сөздөр: чыгармачыл наркы; компетенттүүлүк; азыркы; технологиялар; методу; сабакты өздөштүрүүсү; байланыш.

Аннотация: система образования, в том числе университетов, а также средние учебные заведения изучают новые стратегии, методы и способы использования нового опыта довольно редко. Причина в использовании преимущественно традиционных методов обучения. Сегодня планы обучения технологии мастерства преподаватели используют в своей деловой практике довольно редко. Исходя из этого, рассмотрение технологий обучения в разработки новых методов и приемов, а также некоторые из стратегий предложены и интерпретированы в этой статье.

Ключевые слова: технология; творческая ценность; компетентность; современность; инновационные технологии; метод; процесс обучения; коммуникация.

Annotation: the educational system, including universities, as well as secondary schools, are studying new strategies, methods and ways of using the new experience quite rarely. The reason for using predominantly traditional teaching methods. Teachers use today's plans for teaching the technology of mastery quite rarely. Based on this, the consideration of teaching technologies in the development of new methods and techniques, as well as some of the strategies proposed and interpreted in this article.

Keywords: creative value; competence; modernity; innovative technologies; method; learning process; communication.

Азыркы коомдук саясий экономикалык өзгөрүүлөр билим берүү системасындагы мектептеги, жогорку окуу жайлардагы талаптарды, педагогикалык каражаттарды кайрадан карап чыгуу проблемасын коюуда. Ошол себептүү Кыргызстандын билим берүү тармагындагы жаңылануу ишинде окутуунун инновация-

лык технологияларынын мааниси чоң десек жанылышпайбыз. Билим берүү системасында анын ичинде ЖОЖдо, орто билим берүү мекемелеринде дагы эле болсо окутуунун жаңы стратегияларын, методдорун, ыкмаларын колдонуу тажрыйбалары өтө эле сейрек кездешет. Себеби окутууда массалык түрдө

колдонулуп келе жаткан традициялык методдор басымдуулук кылууда. Бүгүнкү күндө окутуунун технологиясын өздөштүрүп, анын каражаттарын өзүнүн иш практикасында пайдалана билген мугалимдер өтө эле сейрек. Ошондуктан билим берүүдө окутуунун технологияларын, методдорун, ыкмаларын, кээ бир стратегияларын ушул макала аркылуу чечмелеп берүүнү сунуш кылдык. Билим берүүнүн мазмуну-окутуунун жана өнүгүүнүн каражаты, башкача айтканда, педагогикалык сөздүктө айтылгандай, окутуунун тыянагы, системалаштырылган билим берүү, ык, машыгуулардын өздөштүрүлүшү таанып билүү деңгээлинин өнүгүүсү жана практикалык жыйындысы экендиги талашсыз. Окутуу процесси ар бир сабакта окутуунун жүрүшүндө жана конкреттүү окуу предметтеринин илимий логикасынан келип чыккан окуу маселесин чечүү максатында окуучулар менен мугалимдин жан дүйнөсүнүн тыгыз байланышы болуп саналат. Педагогика илиминде окуу процессинин маңызын чечүүдө окутууга ар кандай берилген аныктамаларды кездештирүүгө болот. Демек, окутуу- бул мугалим менен окуучунун ортосундагы биргелешкен, максатка ылайык жүргүзүлгөн иш-аракет экендигин айгиленеп турат. Ошол эле убакта бул иш-аракеттер кандай максатта багытталгандыгы, бирдиктүү иш-аракеттерди кандай күчтөр коштоп тургандыгы, аны кыймылга келтирүүчү ички күчтөрдүн, каражаттардын маанисин, өзгөчөлүктөрүн байкоого болот. Ошондуктан окутуу процессинин ички маңызын туура түшүнүү дидактиканын пайда болушуна түрткү берди. Башкача айтканда, И.Ф. Харламов тарабынан жазылган аныктамага токтолсок болот. «Окутуу окуучулардын илимий билимдерин, таанып билүү жана чыгармачылык жөндөмдүүлүгүн, көз карашын, адеп-ахлак, эстетикалык көз караштарын, ынануусун, калыптануу жана таанып-билүү иш-аракеттерин стимулдаштырууну уюштуруп жүргүзгөн педагогикалык процесс». Бул аныктамага таянып окуу процессинде төмөнкүдөй дидактикалык маселелерди чектөөгө болот:

1. Студенттердин, окуучулардын таанып-билүү активдүүлүгүн арттыруу, стимулдаштыруу.

2. Студенттердин, окуучулардын билим

алуу боюнча таанып-билүү иш-аракеттерин уюштуруу.

3. Студенттердин, окуучулардын ой-жүгүртүүсүн, чыгармачылык жөндөмдүүлүктөрүн ар тараптуу өстүрүү.

4. Окуучулардын диалектикалык, ишеним көз караштарын калыптандыруу.

5. Окуу жөндөмдүүлүктөрүн өркүндөтүү.

Демек, окутуу процесси башкы педагогикалык критерийди түзүп турган аспекти. Анын эки жактуу процесс экендиги талашсыз, башкача айтканда, бир жагы мугалим экинчи жагы окуучу. Эгерде ушул эки тараптын бири жок болсо, окуу процесси жокко чыгат. Эки тараптын бирдей активдүү биргелешкен иш-аракетинин негизинде гана окуу процесси келип чыгат. Мындай өзгөчөлүк эки тарапка тен мүнөздүү эки максат, эки түрдүү иш-аракеттердин бар экендигин далилдейт. Ошентип, окутуу мугалимдин окуучуларга билим берүү, алардын таанып-билүү жөндөмдүүлүгүн арттыруу максатында жүргүзгөн иш-аракеттери деп түшүнсөк болот. Ал эми бул эки тараптын ортосунда пайдаланылуучу негизги каражат болуп билимдин мазмуну эсептелет, башкача айтканда, мугалим окуучуга билимдин мазмунун берет. Окуучулар мугалимдерден алган билимин өздөштүрөт. Ошондуктан, окутуу процессинде негизги элементтер: мугалимдердин иш-аракеттери, билимдин мазмуну, окуучунун иш-аракеттери. Жогоруда аталган уч элементсиз окутуу процесси жок деп түшүнүгөө болот. Демек, мугалим адам баласынын тажрыйбасында алган билимди, тагыраак айтканда, билимдин мазмунун окуучуга жеткизет. Мугалим окуучулардын билим алуусуна жетекчилик кылуу менен уюштурууда жана шыктандырууда чон таяныч болуп эсептелет.

Педагогикалык процесстин технологиясы идеясынын пайда болушу илимий-техникалык прогресстин жетишкендиктерин теориялык жана практикалык ишмердүүлүктүн ар түрдүү областтарына киргизүү менен байланыштуу. Ар бир ишмердүүлүк же технология, же искусство болушу мүмкүн. Ал эми искусство-интуицияга негизделсе, технология-илимге негизделет. Искусстводон баары башталат, технологиядан бүтөт, ал эми баары башынан башталыш үчүн бирдиктүү ишмердүүлүк негизделиши керек.

Педагогикалык ишмердүүлүктө ар бир ишти пландаштыруу экспромттуу, интуицияга таянган аракетке каршы чыгат, башкача айтканда, ал пландаштыруу технологиянын башталышы болуп саналат. Педагогикалык технологиянын кенен изилдениши өткөн кылымдын 60-жылдары адегенде Американын, андан кийин Европанын мектептеринде башталган. Аны негиздөөчүлөр Д. Кэрролл, Д. Брунер, Россияда П.Я. Гальпергин, Н.Ф. Талызина, Ю.К. Бабанский ж.б. эсептелет.

Азыркы учурда «технология» деген түшүнүк иш-аракеттин бардык түрүндө колдонулат.

Өндүрүштө технология-сапаттуу продукцияларды иштеп чыгуунун биргелешкен жолдору, ыкмалары. Сапаттуу продукцияны иштеп чыгуу үчүн ар кандай каражаттардын бардыгын (ишкерлер, чыгармачыл адамдар, алдынкы станоктор, сырьелор, инструменттер ж.б.) колдонуу жургузулот. Технологиянын негизги звеносу-анын жыйынтыгы.

Педагогикалык технологияда алдына коюлган максат: окуу-тарбия процессинин жыйынтыгы-эмнени, кимди, кантип даярдоонун диагностук жыйынтыгы.

Демек, педагогикалык технология-бул мугалимдин алдыга койгон максатын аткарууда колдонулган иш-аракеттеринин жыйындысы. же болбосо педагогдун сапаттуу иш аракетин илимий жактан долборлоо жана сөзсүз иш жүзүнө ашаарына кепил болуу(4-118). Ошондой эле жогорку окуу жайларында окутуу эки багытта түзүлгөн:

Биринчиси, традициялык жол-бул окутуунун атайын аныктамасы, максаты, программанын жоктугу менен мүнөздөлөт. Экинчиси, технологиялык жол-окутуунун жыйынтыгы пландаштырылат, тактап айтканда, иштин максатын аткаруу, башкача айтканда, максатка жетүү үчүн атайын талапка ылайык формалар, методдор, ыкмалар жана стратегиялар иштелип чыгат. Демек, окуу процессинин технологиялык багыттуулугун төмөнкүлөр түзөт:

1. Окуучулардын, студенттердин алган билимдерин, башкача айтканда, ишмердүүлүгүн жана анын жыйынтыгын долбоорлоштуруу.

2. Максаттын корунуп турушу жана жыйынтыктын объективдүүлүгү.

3. Бирдиктүүлүк принциби, бирөөлөрдүн озгоруусу башкалардын өзгөрүүсүнө алып келет.

4. Окутууну уюштуруунун формалары.

Ушундан улам окуучуларды ар тараптуу калыптандырууда окутуу методдору, стратегиялары жана ыкмалары билим берүү процессинин бардык этаптарында чон мааниге ээ экендигин окуу ишмердүүлүгүнөн көрүүгө болот. Окутуу стратегиялары-деп өтүлө турган сабактын максатына жетүүнү камсыз кылган иш-аракеттердин системасы аталат. Ошондой эле окутуу методдору-сабак учурунда окуу процессин камсыз кылуу үчүн мугалим тарабынан аткарылган практикалык иштердин жыйындысы.

Азыркы мезгилде жанылануунун бири билим берүү системасында ар турдуу типтеги технологиялардын, стратегиялардын, методдордун колдонулушу, башкача айтканда, окуу процессин уюштуруунун традициялуу эмес формаларын колдонуу мезгилдин тез өзгөрүп жаткан шарттарындагы адаптациялоону талап кылууда. Ушундай өзгөчөлүктөрдүн негизинде студенттер, окуучулар менен иштөөнү уюштурууда жаны мамилелерди, жаны методдорду, ыкмаларды колдонуу талабы пайда болду десек болот.

Инновациялык ыкмалардын колдонулушу көптөгөн кемчиликтерди жоюуга чакырган окуу процессинин маанилүү моменттеринин бири студенттерди, окуучуларды бекем баш кошууга, бирдиктүү иш-аракеттин түзүлүшүнө, аудиторияда ишеним атмосферасын түзүүдө чон мааниси бар.

Жогоруда аталган өзгөчөлүктөр менен бирге бул ыкмалар достук, эркиндик, биримдүүлүк аспектилери, башкача айтканда, окуучулардын, студенттердин билим алуу процессинде активдүүлүгүн калыптандырат. Азыркы мезгилдеги билим берүү системасында негизги максат инсанды жеке чыгармачылык жактан тарбиялоо болуп саналат. Ошондуктан, билим берүү системасында студенттерди, окуучуларды инновациялык жаны ыкмалардын, башкача айтканда, ишмердүүлүктүн жаны формаларын өздөштүрүүгө ар тараптуу даярдоо негизги максат десек болот. Алардын бири интерактивдуу окутуу. Интерактивдуу окутуу ХХ кылымдын

80-жылдарында пайда болгон, англис тилинен которгондо “оз ара аракет жасоо” дегенди билдирет. Студенттерди, окуучуларды окутуу процессинде интерактивдүү методдорду колдонууда төмөнкүдөй өзгөчөлүктөр байкалган:

- окуу-таануу ишмердүүлүгүнө бардык субъектилерге бирдей мамиле тузүү;

- окуучулардын, студенттердин өзүнө ишенүү сезимдерин калыптандыруу, коркуу сезимин жоготуу;

- өзүн-өзү анализдөө, баалоо идеялары;

- окууга, билим алууга ыңгайлуу шарттарды түзүү;

- татаал, бирок жетүүгө мүмкүн болгон максаттын идеяларын ишке ашыруу;

- кыйынчылыктарда өзүнүн максатына жетүүгө болгон мүмкүнчүлүктөрүн арттыруу;

Ошону менен бирге интерактивдүү окутууда:

- ар бир окуучу, окуу ишмердүүлүктүн активдүү субъектиси боло алат;

- окуу процессинин бардык катышуучуларынын интенсивдүү, комплекстүү, ар тараптуу, активдүү, биргелешкен партнер катары өз ара аракеттенүүсү;

- бирин бири тушунуу бири-бирине ишенүү, талап кылуу, иштиктүү пикирлешүү, ошондой эле жагдайлуу атмосфера түзүү милдети;

- окуучунун, студенттин билим таануу мүмкүнчүлүгүндө өзүн-өзү тарбиялоосун өркүндөтүү;

- бирдиктүү таанып билүү ишмердүүлүгү продуктивдүү жана кызыктуу болоруна ыңандыруу.

Акыркы ондогон жылдардан бери педагогдордун чөйрөсүндө колдонулуп келе жаткан методдордун бири “Жазуу жана окуу аркылуу сынчыл ойломду өнүктүрүү” болуп саналууда. Бул метод ой-жүгүртүүнүн эн жогорку

баскычы десек болот. Башкача айтканда, билим берүү системасында “Сынчыл ойлом” методу студенттердин окуучулардын өзүн-өзү андоо (анализдөө) менен сезимдерин өстүрүүдө методдун төмөнкүдөй өзгөчөлүктөрүн байкоого болот:

- студенттерге, окуучуларга оригиналдуу ой-пикирлерин пайда болушуна таасир этиши;

- татаал проблемаларды чече билүү;

- талаш-тартыштарда далилдөө жөндөмдүүлүгү;

- биргелешип иштөөнүн зарылдыгы, ошондой эле ар түрдүү пикирлерди таануу;

- ачык дискуссияга катышуусу;

- оз оюн ачык ишенимдуу айтып беруу жондому;

Сынчыл ойломдун логикалык ойлонуу, ошондой эле, адатта аргументтуу салыштыруу менен студенттерге, окуучуларга билим беруудо мааниси чон десек болот.

Ошентип жогорку окуу жайларында, орто мектептерде билим берүү системасында окутуунун методдорун, ыкмаларын, стратегияларын башкача айтканда технологияларынын олуттуу өркүндөтүлүшү керек деп баса көрсөтөт элек.

Адабияттар:

1. Подласый И.П. Педагогика.-М, 2000.
2. Андреев В.И. Педагогика.-М, 1998.
3. Кукушин В.С. Педагогические технологии. Уч пособие. Ростов-на-Дону, 2002.
- 4.Рахимова М.Р. Абдыкеримова М.А. Педагогиканын теориясы, системасы жана технологиясы. Окуу куралы.-Бишкек, 2007.
5. Буйских Т.М., Н.П. Задорожная. Критическое мышление в преподавании общественных дисциплин -Бишкек, 2003.